

Kenniscentrum Begrijpend Lezen

Voor u gelezen in 2018

Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek

www.kenniscentrumbegrijpendlezen.nl

Broekhof, K. (2018). Relatie tussen eigen initiatief en de ontwikkeling van kennis en leesstrategieën en begrijpend lezen. In J. van der Hoeven & B. Emans (Eds.), *Voor u gelezen in 2018. Lezen in de 21e eeuw. Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek* (pp. 29-33). Rotterdam: Kenniscentrum Begrijpend Lezen

Relaties tussen eigen initiatief en de ontwikkeling van kennis van leesstrategieën en begrijpend lezen

Kees Broekhof

Voor u gelezen:

Warner, G.J., Fay, D. & Spörer, N. (2017), Relations among personal initiative and the development of reading strategy knowledge and reading comprehension. *Frontline Learning Research*, 5 (2), 1-23.

Begrijpend lezen is een zelfgestuurde activiteit waarvan het succes afhangt van de pro-actieve inzet van de leerling. In deze studie is onderzocht wat het effect is van 'eigen initiatief' op de ontwikkeling van de vaardigheid in begrijpend lezen bij leerlingen van 9 tot 12 jaar en in hoeverre dat effect loopt via de kennis van leesstrategieën. Eigen initiatief blijkt een direct effect te hebben op de ontwikkeling van begrijpend lezen bij alle leerlingen in het onderzoek. Bij oudere leerlingen blijkt eigen initiatief eveneens via de kennis van leesstrategieën een effect te hebben.

Eigen initiatief

Begrijpend lezen is een complex proces waarin de lezer basale informatieverwerkingsvaardigheden en hogere cognitieve vaardigheden moet coördineren en reguleren. De lezer moet woorden begrijpen, actief de betekenis van de

tekst construeren en informatie uit de tekst koppelen aan reeds aanwezige kennis. Om dit goed te doen moeten leerlingen een duidelijk doel voor ogen hebben, vooruit kunnen plannen en doorzettingsvermogen tonen op

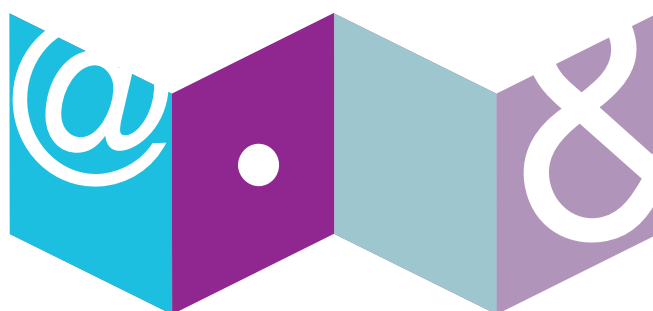
momenten waarop het begrip hapert. Zij moeten dus flink wat eigen initiatief laten zien. Eigen initiatief ('personal initiative') is gedrag dat wordt gekenmerkt door het zelf in gang zetten van acties ('self-starting behaviour'), pro-actief handelen ('proactive behaviour') en doorzetten ('persistent behaviour'). 'Zelf in gang zetten' betekent: doelen stellen die niet expliciet gegeven zijn en die verder gaan dan wat wordt verwacht; 'pro-actief' betekent: anticiperen op mogelijke problemen en daarnaar handelen in plaats van te wachten tot problemen zich voordoen; 'doorzetten' betekent: een doel blijven nastreven ondanks tegenvallers of problemen. In theorieën over zelfsturend leren wordt dergelijk gedrag beschouwd als essentieel voor succesvol leren. Het is daarom aannemelijk dat eigen initiatief van invloed is op de leerprestaties. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar deze veronderstelde invloed. Het hier gerapporteerde onderzoek is het eerste dat zich richt op de invloed van eigen initiatief op een van de belangrijkste vaardigheden en voorspellers van toekomstige leerprestaties: begrijpend lezen.

Lezen vanaf groep 5

De bovenbouw van de basisschool is een interessante leeftijdsgroep voor dit onderzoek. Immers, vanaf groep 5 verandert het karakter van lezen op school: het accent verschuift van technisch lezen naar lezen met begrip. 'Leren om te lezen' verandert in 'lezen om te leren'. Leerlingen beginnen in deze periode metacognitieve vaardigheden te ontwikkelen: ze zijn steeds beter in staat om te reflecteren op hun eigen denken. Dit vormt de basis voor gedrag dat wordt geassocieerd met eigen initiatief, zoals het inzetten van strategieën, plannen en probleemoplossen. Geen wonder dus, dat zowel eigen initiatief als leesbegrip in deze periode een snelle ontwikkeling doormaken. Dat maakt dit een belangrijke leeftijdsfase voor het doen van onderzoek naar de relatie tussen deze twee ontwikkelingen.

Doelen van dit onderzoek

Het doel van dit onderzoek was tweeledig. Ten eerste wilde men vaststellen of eigen initiatief een voorspeller is van de vaardigheid in begrijpend lezen van groep 5 tot en met 7 en

van groep 6 tot en met 8. De veronderstelling dat eigen initiatief een positief effect heeft op de ontwikkeling van begrijpend lezen wordt ondersteund door eerder onderzoek waaruit blijkt dat goede lezers zelf acties in gang zetten (ze stellen bijvoorbeeld zelf doelen voor en tijdens het lezen), pro-actief zijn (zij plannen bijvoorbeeld hoe zij de tekst gaan lezen) en doorzetten (zij passen bijvoorbeeld nieuwe strategieën toe als eerdere niet effectief blijken) (Pressley & Afflerbach, 1995).

Ten tweede wilde men te weten komen in hoeverre het eventuele effect van eigen initiatief op leesbegrip loopt via de ontwikkeling van kennis van leesstrategieën. Dit doel is ingegeven door onderzoek waaruit naar voren komt dat algemene zelfsturende vaardigheden geen directe, maar indirecte invloed uitoefenen op de prestaties in een bepaald leerdomein, via meer specifieke zelfgestuurde leeractiviteiten. In het geval van begrijpend lezen is het denkbaar dat die specifieke activiteiten betrekking hebben op de kennis van leesstrategieën.

Onderzoeksofzet

Het onderzoek werd uitgevoerd op 36 scholen in de Duitse staat Brandenburg. Er waren twee onderzoeksgroepen. Groep 1 bestond uit 546 basisschoolleerlingen, die bij de start

van het onderzoek in groep 5 zaten. Groep 2 bestond uit 556 leerlingen, die bij de start van het onderzoek in groep 6 zaten. Er werden op twee momenten metingen uitgevoerd bij deze groepen, met een tussenpoze van twee jaar. Bij de tweede meting zaten de leerlingen dus respectievelijk in groep 7 en 8.

Eigen initiatief werd gemeten met behulp van een vragenlijst aan ouders. De lijst bestond uit 8 vragen over de diverse aspecten van eigen initiatief: 'zelf starten' (bijvoorbeeld: 'mijn kind gaat uit zichzelf op zoek naar een nieuwe taak'), 'pro-actief' (bijvoorbeeld: 'mijn kind benadert een probleem op een actieve manier'), 'doorzetten' (bijvoorbeeld: 'als mijn kind zelf een leerdoel voor ogen heeft, zet het door om dat doel te bereiken') en 'gedrag in vergelijking met andere kinderen' (bijvoorbeeld: 'mijn kind neemt initiatief, zelfs als anderen dat niet doen').

De vaardigheid in begrijpend lezen werd gemeten met behulp van bestaande tests, die voor het onderzoek werden aangepast. De leerlingen beantwoordden multiple-choice-vragen bij een verhalende en informatieve tekst, waarbij ze informatie in de tekst moesten zoeken, verbanden leggen, conclusies trekken en zich een mentaal model van de tekst moesten vormen. Kennis van leesstrategieën werd gemeten via een speciaal voor het onderzoek ontwikkelde vragenlijst.

Resultaten

Eigen initiatief blijkt een directe bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van begrijpend lezen en op de ontwikkeling van de kennis van leesstrategieën. De verwachting dat eigen initiatief ook invloed uitoefent *via* de kennis van leesstrategieën werd alleen bevestigd in de tweede – oudere – groep. In de jongere groep werd geen relatie gevonden tussen de kennis van leesstrategieën en het niveau van leesbegrip. De onderzoekers noemen twee mogelijke verklaringen voor deze laatste bevinding. Ten eerste kan het zo zijn dat de jongere leerlingen het nog moeilijk vinden om kennis van leesstrategieën om te zetten in de juiste acties. Ten tweede is het mogelijk dat jongere leerlingen, zoals ook in ander onderzoek is geconstateerd, hun kennis van leesstra-

tegieën overschatten. In het onderhavige onderzoek gaven de jongere kinderen bijvoorbeeld vaker aan dat zij kennis hadden van een niet-bestaande leesstrategie. De onderzoekers concluderen dat het zinvol is om eigen initiatief te stimuleren, omdat dit positieve langetermijneffecten kan hebben op de vaardigheid in begrijpend lezen. Eigen initiatief kan aangeleerd worden, zo blijkt uit interventies bij werkende volwassenen. De onderzoekers raden daarom aan, om het onderwijs zo vorm te geven dat leerlingen zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen voor hun leerproces: “leerlingen zouden gestimuleerd moeten worden om hun eigen leertaken te kiezen, zelf oplossingen te bedenken en hun eigen leerdoelen te stellen en te benoemen.”

Conclusies voor de onderwijspraktijk

1. Het eigen initiatief van leerlingen levert een directe bijdrage aan de ontwikkeling van begrijpend lezen en de ontwikkeling van de kennis van leesstrategieën. Dit pleit ervoor om leerlingen meer verantwoordelijkheid te geven voor hun eigen leren, bijvoorbeeld door hun meer keuzevrijheid te bieden in de keuze van teksten en taken en door hen te stimuleren om hun eigen leerdoelen te stellen.
2. Bij de leerlingen in de hoogste groepen heeft kennis van leesstrategieën invloed op de ontwikkeling van de vaardigheid in begrijpend lezen. Het is zinvol om deze strategieën te onderwijzen en – gezien het bovenstaande – leerlingen te stimuleren om deze strategieën zelfstandig, pro-actief toe te passen, ook buiten de lessen begrijpend lezen.
3. Het onderzoek laat zien dat zelfregulering, geoperationaliseerd als eigen initiatief, terecht wordt gezien als essentiële 21ste-eeuwse vaardigheid, die de leerprestaties beïnvloedt op een specifiek leerdomein dat zeer bepalend is voor de schoolloopbaan en de verdere ontwikkelingskansen voor leerlingen: begrijpend lezen.

Bronnen

Pressley, M. & Afflerbach, P. (1995), *Verbal protocols of reading: the nature of constructively responsive reading*. Hillsdale, England: Lawrence Erlbaum Associates.

